

AZAD ŞƏRİF

XX ƏSR AZƏRBAYCANIN YARADICI NƏSİLLƏRİ

Kitabın nəşrinə təşəbbüskar -

*«Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyətinin
yaradılmasına yardım assosiasiyası»nın
prezidenti, professor*

Elxan Süleymanov

403
\$52

AZAD ŞƏRİF

AZAD ŞƏRİFİN
DƏNİYYƏT
SİNOPELİYASI

244.364

**XX ƏSR
AZƏRBAYCANININ
YARADICI NƏSİLLƏRİ**

M.F. Süleymanov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

BAKİ - 2007

Bül-Bül

Polad
Bül-Bül oğlu

AZƏRBAYCANIN BÜLBÜLÜ

SSRİ xalq artisti, Dövlət mükafatı laureatı, professor Murtuza Məmmədov (Bül-bül) Azərbaycanın peşəkar vokal sənətinin əsasını qoyan korifeylərdən biri kimi musiqi tariximizdə öz izini qoyub. Avropa vokal mədəniyyəti nöqteyi-nəzərindən yanaşsaq, onu dünya vokal praktikasında analoqu olmayan bir fenomen kimi qəbul etmək lazımdır. O, özünə-məxsus Şərq ifa üslubundan Avropa ifa məktəbinə keçid edən, yaratdığı yeni vokal məktəb ilə Yaxın və Orta Şərq ölkələrinə təsir göstərmiş ilk vokalçı olub.

Bül-bül böyük Azərbaycan şairlərinin və muğam ustalarının beşiyi olan Şuşada anadan olub. Xanəndəlik sənətində ilk addımlarını Bül-bül hələ 8 yaş olarkən atmışdı. 1927-ci ildə Bakı konservatoriyasını müvəffəqiyyətlə bitirdikdən sonra o, təhsilini davam etdirmək üçün Azərbaycan hökuməti tərəfindən Milan konservatoriyasına göndərilir. O, İtaliyaya vokal üzrə təhsil almağa gələn ilk müsəlman tələbə olur. Şərq mahnıları, ariyalar, romanslar, rus və Azərbaycan klassikası - bax, bütün bunlar elə Bül-büldür. Aşıq Qərib və Kavaradossi, Hersoq, Aslan, Əsgər, Nizami də elə Bül-büldür. Ancaq ən əsrarəngiz və əsas Bül-bül - Koroğludur. Üzeyir Hacıbəyov bu operasını məxsusi olaraq Bül-bülün ifası üçün yazmışdı. Bül-bül bu operanı 400 dəfədən artıq ifa edib.

Bül-bülün əməksevərliyi onun italyalı müəllimlərini də heyrətə salırdı. 1928-ci ildə o, tanınmış maestro Rafealo Qratsiya onu öz sinfinə götürmək xahişilə müraciət edir. Onu da deyim ki, Qratsinin sinfinə düşmək həddən ziyadə çətin idi. Bül-bül onun üçün bir neçə ariya oxuduqdan sonra, maestro ondan bir Azərbaycan mahnısını ifa etməyi xahiş edir. Onu dinlədikdən sonra Qratsi deyir: «Mənim indi eşitdiyim dahiyandır. Ancaq bu başqa bir məktəbdir. Mən alimdən nə gəlsə, onu da edəcəyəm...»

Bül-bül böyük Fyodor Şalyapinlə də burada, «La Skala» teatrında tanış olub. Fikrət Əmirov xatırlayırdı ki, «Kürd ovsarı» simfonik muğamları üzərində işləyərkən Bül-bül onu da dəvət eder-

Bülbül və Polad, 1960-cı il.

miş: «Biz gecəni-gündüzə qataraq işləyerdik. Müharibədən sonra ki çətin, ağır illər idi. Ailəyə çörək gətirən adamın tək mən olduğumu bilən Bülbül narahatçılığımıza son qoymaq üçün hər gün öz qulluqçusu ilə ərzaqla dolu zənbili bizə göndərirdi».

Maestro Niyazinin dediklərindən: «Biz onunla bir çox operalar, tamaşalar üzərində işləmişik, konsertlərdə çıxış etmişik. Və onun hər bir musiqi kəlməsinə siqal çəkmək bacarığı mənə həmişə heyran edirdi. Mən Şalyapini rus operasının novatoru, Bülbülü isə Azərbaycan operasının novatoru hesab edirəm».

1931-ci ilin sonunda opera, romans və mahnıların yaradılması məsələləri üzrə «Narkompros»-da çıxış edən Bülbülün dediklərindən: «İndiki dövrümüz Azərbaycanda yeni tip operaların yaradılmasını diqtə edir. Çalışmaq lazımdır ki, Üzeyir Hacıbəyov və Müslüm Moqomayev klassik, müasir Azərbaycan operalarını ərsəyə gətirsinlər».

Və aradan üç il keçdikdən sonra Qlier tərəfindən «Şahsənəm» operası, 1935-ci ildə isə Müslüm Moqomayev tərəfindən M.S. Ordubadinin librettosu əsasında yazılmış «Nərgiz» operası musiqisevərlərin ixtiyarına verilir. Və nəhayət, 1937-ci ildə Həmid İsmayılovun (şeyir - M.S. Ordubadinin) librettosu əsasında Üzeyir Hacıbəyovun ölməz «Koroğlu» operasının premyerası olur.

1938-ci ilin 5 aprelində Moskvada düzenlenen ilk Azərbaycan incəsənəti öngünlüyü də məhz «Koroğlu» operasının nümayişi ilə başlanmışdı. Və elə ilk tamaşanın nümayişindən sonra Bülbül haqqında həərətə, ağız dolusu danışmağa başladılar.

O, öz həzin səsi, aktyor istedadı ilə insanların ürəyini ram edirdi.

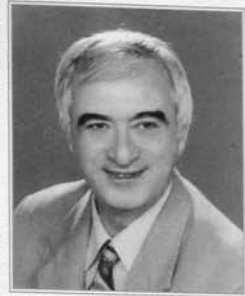
Bir müddət keçdikdən sonra Azərbaycanda opera sənətinin inkişafında görkəmli xidmətlərinə görə Bülbülə SSRİ xalq artisti kimi yüksək fəxri ad verilir. 1950-ci ildə isə konsert fəaliyyətinə və çoxillik zəhmətinə görə Bülbülə SSRİ Dövlət mükafatı laureatı fəxri adı verilir.

1959-cu ildə Moskvada Azərbaycanın ədəbiyyat və incəsənət üzrə ikinci öngünlüyü keçirilir. Və bu tədbirdə də 20 il öncə olduğu kimi Bülbül Koroğlu surətində tamaşaçılara unudulmaz anlar bəxş etdi.

Polad Bülbül oğlu, Azərbaycanın xalq artisti. 1960-cı ilin dekabr axşamında Bülbülün opera teatrında düzenlenen yubiley tədbirini yaxşı xatırlayıram. Və həmin axşam Polad atasından xəbərsiz ailələri adından ona özünəməxsus hədiyyə hazırlamışdı. Belə ki, o, tanınmış pianoçumuz Çingiz Sadiqovla birgə həmin axşam atasının sevimli «Evləri var xana-xana» mahnısını oxumalı idi.

Ayaqları bir qədər uzun görünən bu ariq gənc ilk əvvəl ürək baxışlarla səhnədən tamaşaçılara boylansa da, mahnının ələ ilk bəndindən sonra sanki hər şeyi unudaraq bütün məhəratini ortaya qoydu. On iki yaşlı Poladın həyatda tamaşaçılar qarşısında ilk çıxışı və qazandığı ilk alqışların tarixçəsi bax belə olub. Və o irsən gələn bu artistlik keyfiyyətini bütün karyerası boyu - həm bəstəkar, həm də müğənni kimi özü ilə apardı.

Poladın üç dəfə bəxti gətirib: Onu həmişə Bülbülə olan sönməz sevginin «aura»sı əhatə edib. Bundan savayı Polad hələ sağlığında hamı tərəfindən klassik kimi qəbul edilən, bir sıra istedadlı bəstəkarlar yetişdirmiş Qara Qarayevin sinfində oxuyub. Və nəhayət, zənnimcə ən başlıcasını da deyim. Əldə edilən nailiyyətdə istedadın payına düşən hissə cəmi 20 faiz təşkil edir. Yerdə qalan 80 faiz əməyin payına düşür. Və həyatda nəşə əldə etmək üçün gərək yorulmadan, sistemli şəkildə çalışsan. Özü də bu gərgin əməklə belə əksər vaxt nəyəse tez nail olmaq olmur.

Poladın kinematoqrafda ilk uğurlu işi «İstintaq davam edir» bədii filminə bəstələdiyi musiqi oldu. İndi artıq onun musiqisi səslənən belə filmlərin sayı iyimirdir. Rüstəm və Maqsum İbrahimbəyovlərin ssenarisi əsasən çəkilən «Gecəyarısı kim gələcək?» bədii filmindəki musiqidən şəxsən mənəm çox xoşum gəlir. Mahnlardan isə «Fikrə dalmaq», «Zəng et», «Tar və kamança», «Mənim şəhərim Bakı» mahnılarını daha çox bəyanirəm.

Bilirsiniz, mənə ən çox məmnun edən odur ki, milyonlarla pəstışkarının olmasına baxmayaraq, Polad ulduz xəstəliyinə tutulmayıb. Onun mahnılarını səhnəmizin unudulmaz, həqiqi primadonnası Şövket xanım Ələkbərova, Zeynəb Xanlarova, İslam Rzaev, İosif Kobzon, Lev Leşşenko, Edita Pyexa, Vaxtanq Kikabidze kimi müğənnilər məmnuniyyətlə ifa edirdilər. Poladın mahnılarının ilk ifaçısı isə dostu Müslüm Moqomayev və məşhur «Qaya» kvarteti olub.

Polad Azərbaycanın mədəniyyət naziri olmağdan öncə filarmoniyanın direktoru kimi çox çətin və mürəkkəb vəzifəni icra edib. Özü də ki, Niyazidən sonra. Ürəkdən səvdiyi maestronun ölüm xəbəri Poladı Blaqoveşşenskiyə düzenlenen konsert zamanı haqlamışdı. Yəqin ki, həmin ən ilk hissə ona hakim kəsilmişdi. O, həm atasının yaxın dostunu, həm də öz ustasını itirmişdi.

Bir dəfə gecəyarısı Gürcüstandan Poladın evinə telefon açılır. Zəng edən şəxs onun köhnə tanışlarından biri idi. Onun dediyinə görə bir neçə erməni Bülbülün bürüncdən olan büstünü oğurlayaraq, onu türklərə satmaq üçün vasitəçi axtarırlar: «Bax ələ biz də fikirləşirdik ki, bəlkə ələ büstü sən özün alıb bağında qoyasan». Polad narahatlıqla həmin adamdan onlarda başqa büstlərin olub-olmamasını xəbər alsın da, mənbənin bu haqda heç bir məlumatı yox idi. Bundan sonra baş verənlər isə az qala Çingiz Abdullayevdən onu qələmə almağı rica edəcək bir detektiv xatırladır. Həmin vaxt ilk növbədə həqiqətən də o adamlarda Bülbülün büstünün olub-olmaması müəyyən edilməli idi. Belə ki, bu ermənilər tərəfindən qurulan növbəti hiylə də ola bilərdi. Tez-bazar xarici görkəminə görə gürcüyəbənzər cavan oğlan tapıb, onu miniatür fotoaparətlə «silahlandıraraq» danışmaq aparmağa göndərirlər. Və həmin oğlanı büstün gizlədildiyi saraya aparanda onun gözələri kəlləsinə çıxmışdı. Burada bir yox, «üç büst» var idi: Üzeyir Hacıbəyovun, Nəvanın və Bülbülün büstləri. Onların gizləncə şəklini çəkildikdən sonra artıq ertəsi gün səhəri həmin şəxs təyyarə ilə Bakıya uçdu. Və Bakıda fotoşəkillər əsasında həmin büstlərin həqiqiyyəti müəyyən edildi.

Aksiya Gürcüstanla Ermənistanın sərhədində yerləşən kiçik Xoni kəndində keçirildi. Bundan sonra hələ ümumi çəkisi 5 tona çatan büstləri ehmalca Bakıya çatdırmaq tələb olunurdu. Bir sözlə, həmin məlum zəngdən cəmi bir həftə keçdikdən sonra hər üç büst artıq Bakıda idi. Və bu büstləri görə hər kəs yəqin ki, erməni barbarlığından dəhşətə gəliblər. Bütün büstlər Kalaşnikov avtomatından açılan atəşlərlə dəlmə-deşik edildi.

Hazırda Polad Moskvada bizim səlahiyyətli səfirimizdir. Əminəm ki, onun bu təyinatı ölkəmiz üçün xeyirli olacaq. Onun buradakı paytaxt ziyalıları ilə, eləcə də ölkə rəhbərliyi ilə yaxşı əlaqələri var. Bir sözlə, gələn ona müvəffəqiyyət arzulayaq.

Sonda onu da qeyd edim ki, **Poladın oğlu Teymur** atasının yolu ilə gedir və o, bir valideyn kimi bununla xüsusilə fəxr edir. Moskvə konservatoriyasında təhsilini başa vuran Teymur buradakı dövlət simfonik orkestrinin artistidir.